

Dr. Bene János: Katonaélet Nyíregyházán

"Nyíregyházát, amióta csak laktanyákban egyesítették a régi hadsereg csapatait, környékének talaj viszonyai elsőrangú huszárhelyőrséggé avatták. Nem volt az országban még egy olyan város, ahol a huszár az istállóajtó mellől elindulhatott volna vágóban a világ mind a négy égtája felé - akár a város mellékutcáin át is - anélkül, hogy egy percre lekerült volna a megyét borító homokszmirnaszőnyegről" - írta Nyíregyháza laktanyáiról, katonaságáról az 1930-as évek elején megjelent monográfiában Molter (Marjay) Keresztély¹ nyíregyházi huszárőrnagy.

A katonaság jelenléte a XIX. század második felétől egyre jelentősebb szerepet töltött be Nyíregyháza gazdasági és társadalmi életében, kultúrájában, a két világháború között pedig egyenesen stratégiai jelentőségű helyőrség lett a trianoni békediktátum következtében hirtelen közel került országhatárok túloldalán lévő ellenséges országok és a bolsevizmus szomszédságában. Így nem véletlen az sem, hogy az 1920-as évektől jelentősen felduzzadt a város katonasága, a huszárok mellett más fegyvernemek (gyalogság és tüzérség) és magasabb parancsnokságok idetelepítésével, s ez a folyamat a győri fegyverkezési program meghirdetésével pedig tovább erősödött, annyira, hogy a II. világháború kitörése előtt Nyíregyháza elsőrendű helyőrséggé, igazi katonavárossá vált.

Az alábbiakban e folyamatot szeretnénk ismertetni. A korszakhatárokat - a két világháborúval - maga a történelem jelölte ki.

I. A katonaság megjelenése Nyíregyházán

Az 1753-ban újjátelepített Nyíregyháza gazdasági megerősödésével, teherbíró képességének növekedésével a XIX. század első harmadában már fogadni tudott katonai alakulatokat. Abban az időben még nem szolgáltak a katonaság elszállásolására kaszárnyák a tiszteket és a legénységet magánházakhoz szállásolták be, legfeljebb a raktáraknak béreltek állandó jelleggel városi épületeket. A beszállásolás költségeit a kincstár fizette ki. Ilyen

---

¹ Marjay Keresztély: Nyíregyháza katonaság. In.: Nyíregyháza és Szabolcs vármegye községei (Magyar városok monográfiája VIII.) Szerk.: Hunek Emil. Budapest, 1931. 195. old.

körülmények között állomásoztak időnként - egy-egy gyakorlat, állomáshely változás idején átvonulások alkalmával - Nyíregyházán katonai alakulatok, szinte minden esetben lovasság. Az 1830-1840-es években jó néhány esetben a gróf Wrba altábornagy nevét viselő 6. könnyűlovas ezred századait, az 1850-1860-as években pedig a II. ulánuszred alosztályait helyezték el a városban. Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc idején Nyíregyházán szervezték meg a honvédsereg 43. zászlóalj át és 1849 tavaszán néhány hétig itt pihent, s itt töltötték fel a lengyel Thórzniczky-féle lovascsapatot is.

A kiegyezés (1867) után az uralkodó, 1. Ferenc József 1868. december 5-én szentesítette a magyar királyi honvédség felállításáról szóló XLI. törvénycikket, mely ugyan csak 82 gyalogzászlóalj, 28 huszár- valamint 4 dzsidás század felállítását engedélyezte, de az 1848-49-es szabadságharcban annyi dicsőséget szerzett "honvéd" név és a magyar vezényszó ismét használatos lett e hazában. A honvédség és annak osztrák megfelelője a Landwehr mellett a haderő gerincét a német vezényleti nyelvvél bíró császári és királyi közös hadsereg alkotta.

A frissen szervezett magyar királyi honvédség mindkét fegyverneméből már a szervezések idején részesült a város, ugyanis ide irányították a magyar királyi szabolcsi 41. honvédzászlóaljat és a magyar királyi hajdúsági 15. lovasszázadot. Az alosztályokat a régi módi szerint magánházakhoz szállásolták el, hiszen kaszárnyák továbbra sem álltak rendelkezésre. 1874-ben a lovasság létszáma bővült a szatmári 14. lovasszázad Nyíregyházára vezénylésévei. Ekkor történt meg a lovasság ezredre való szervezése, s a két század a kassai központú 5. honvéd lovasezred II. osztályát képezte.² 1875-ben a gyalogságot Kassára helyezték át, a huszárok részére pedig 100.000 forintos költséggel átalakította a Serház, Honvéd és Kert utcák által határolt telken álló városi Serház épületét. Jó tíz év múlva, 1889-ben a huszárosztályok – a közös hadsereg hasonló alosztályainak megfelelően - három huszár-századra bővültek, s az új század elhelyezésére a város kibővítette a Honvéd utcai, a honvédség főparancsnokáról, József főhercegről elnevezett laktanyát. A kibővített kaszárnya épületei az elvárásoknak teljesen megfeleltek, s a kincstár az épületegyüttesért évi 3949 forintot fizetett a város kasszájába bérleti díjként.³

---

² A volt m. kir. kassai 5. honvéd-huszárezred története 1868-tól 1918-ig. Buda-pest, 1935. 3-6. old.

³ Nyírvidék (a továbbiakban: Nyv.), 1891. márc. 1., 9. szám, 3. old.

A Honvéd utcai laktanya

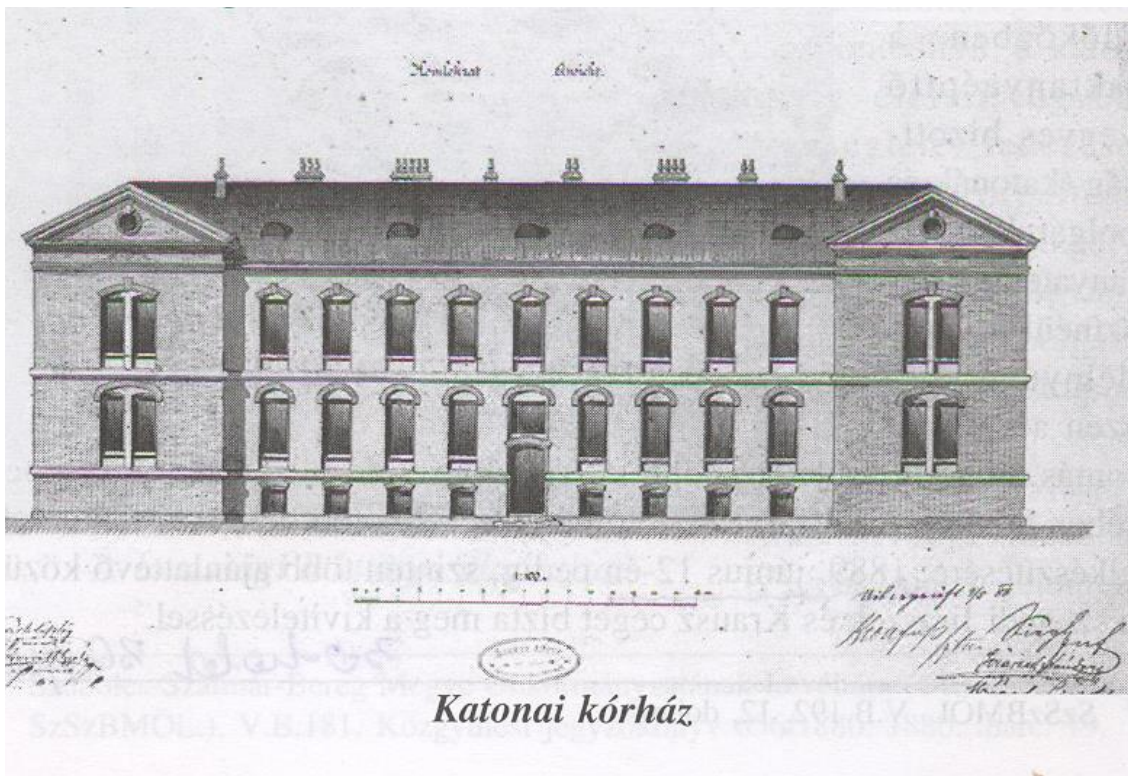
Ebben az időszakban, a XIX. század utolsó harmadában a fellendülő városi ipar és kereskedelem lehetővé tette a nagyarányú városi építkezéseket is, melyek keretében már az 1880-as évek elejétől foglalkoztatta a városatyákat egy nagyobb, teljes huszárezred befogadását és elhelyezését szolgáló kaszárnyatelep építése. Ez a beruházás azonban élénk vitát váltott ki, mind a városi képviselőtestületi ülésen, mind pedig az akkor induló helyi sajtóban, a Nyírvidékben. A városi közgyűlésben az alábbiak szerint érveltek az építkezés mellett: „A kaszárnyaépítés esetében a városban nagyobb számú katonaság lévén összpontosítva, a katonaság ételmei, egyéb szükségletei fedezése nagy piac forgalmat idéz elő, mely a polgárság körébe szivárogván, az által a város polgársága anyagilag gyarapodik, mint Kassa, Eperjes, Miskolcz, Nagyvárad, Arad.”⁴ A Nyírvidékben is egyre-másra jelentek meg cikkek a kaszárnya mellett és ellen. Az egyik tábor a várható hasznokat ecsetelte, felsorolva, hogy a huszárezred legénysége és tisztikara éves zsoldja, fizetése nagyjából 300.000 forint, azon felül a legénység ételmezésének költségei, a lovak széna-, szalma- és zabszükségletének értéke és az a pénzmennyiség, amelyet a jórészt vagyonos tisztikar a forgalomba bocsát, majdnem megközelíti az évi egymillió forintot, annyit, amennyibe az előzetes tervek szerint a kaszárnyatelep kerülne, tehát a város nem vállal nagy rizikót az építkezéssel. Ezekkel az érvekkel szemben az ellentábor csak a közerkölcsök romlásával tudott érvelni. Időközben a laktanyaépítő vegyes bizottság (katonák és polgárok) a

---

⁴ Szabolcs-Szatrnár-Bereg Megye Önkormányzatának Levéltára (a továbbiakban: SzSzBMÖL.), V.B.181. Közgyűlési jegyzőkönyv 656/1880. 1880. márc. 19.

laktanyatelep hely- színéül a város délnyugati részén a vasútállomás mögötti területet jelölte ki. A képviselőtestület 1887 novemberében Soukup Adolffal, Kassa főmérnökével kötött szerződést a tervek elkészítésére, 1889. június 12-én pedig, szintén több ajánlattevő közül a szegedi Jiraszek és Krausz céget bízta meg a kivitelezéssel.⁵ Az építkezéshez szükséges összeget, 887.625 forintot a Pesti Magyar Kereskedelmi Banktól vette fel a város 50 évi 5.40 %-os kamatra.

A kivitelezővel az építési szerződéseket 1889. november 21-én kötötték meg, s a vállalkozók azonnal munkához is láttak. Korunk erősen gépesített építőiparának is becsületére válna az a gyorsaság, ahogyan kaszárnya felépült. Az építési napló tanúsága szerint az építkezést 1890. március 27-én kezdte el 2 főpallér, 96 kőműves, 51 férfi és 50 női segéd- munkás. Egész tavasszal és nyáron naponta átlagban 200 kőműves, 100-100 férfi és nő segédmunkás dolgozott az épületeken. Alig telt el két év, s elkészült a 39 kisebb-nagyobb épület, a mintegy 30 hold területet övező téglakerítés, és a Tokaji úton az ezred 3 pavilonból álló kórháza.

Ez a kaszárnya az akkori idők legmodernebb igényeinek megfelelően épült és az Osztrák-Magyar Monarchia egyik legkorszerűbb, pavilonrendszerű lovassági laktanyája lett, melyet a város tartott fenn a katonai kincstár által fizetett évi 44.385 forint bérleti díj fejében. A

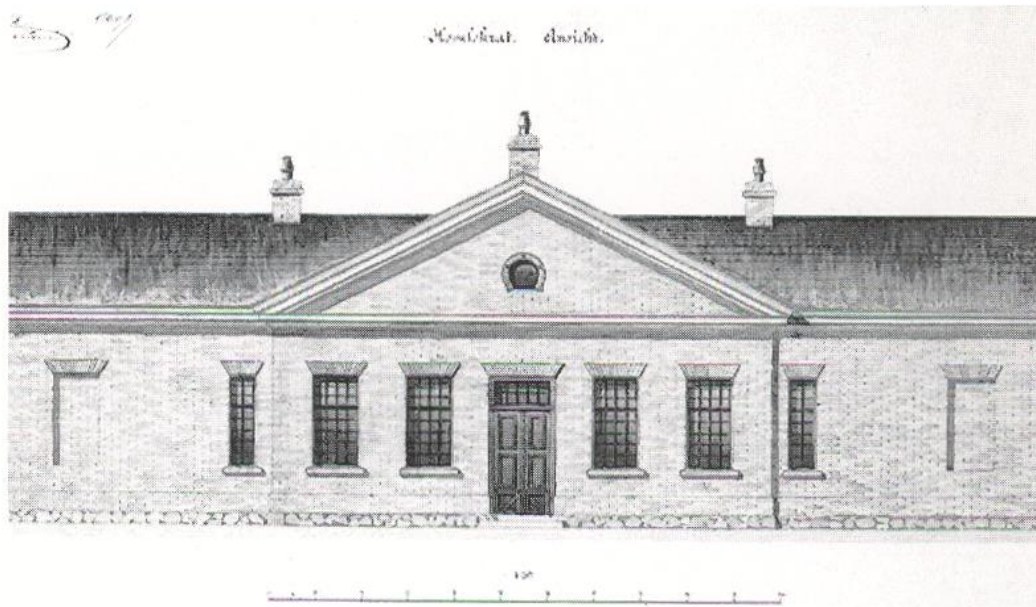
⁵ SzSzBMOL. V.B.192. 12. doboz

nagylaktanyát 1891. október végén vette át a katonai és polgári vegyes bizottság az építőktől.

A nagylaktanya törzsépülete

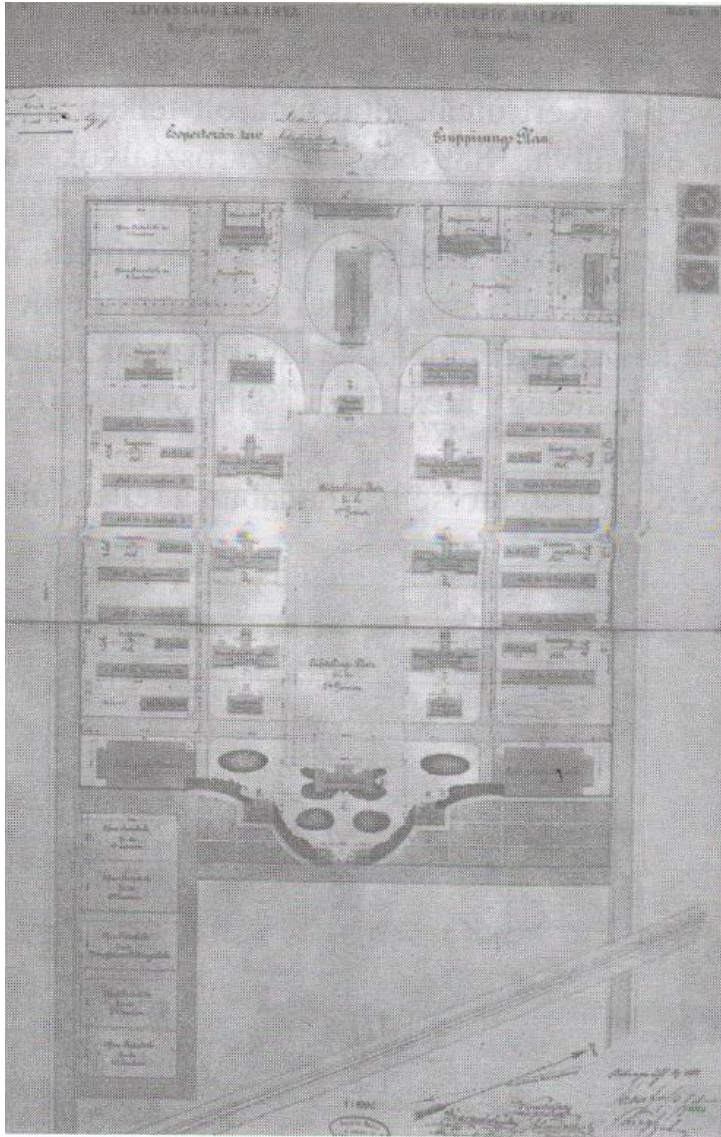

Kovácsműhely a nagylaktanyában

„... A beépített terület egy hosszas négyszöget képez, a melynek kidomborodó elővonalában a két kis kapuépület ... és 8 tiszti lakást magába foglaló két egy emeletes főtishti laképület van elhelyezve, a melyekkel csinos vasrácsos kerítéssel összekötve a két oldalon a monumentális arányokban épült két nagy fedett lovarda képezik a főarczvonlat, a melynek

közepén a szép kivitelű homlokzatán Nyíregyháza város czímerével díszített törzsépület emelkedik ki.. ." - írta a laktanyáról a Nyírvidék.⁶

A téglalapon belül egyenlően elosztva állt a két egyemeletes altiszti lakóépület (egyenként

A lovassági laktanya alaprajza

10 altiszti lakással) és hat, szintén egyemeletes legénységi épület, egy-egy huszárszázad (150 ember) részére. A téglalap külső vonalán a tiszti lovak istállóját, valamint 12 lóistállót építettek egyenként egy-egy félszázadnyi ló részére 78-78 lóállással. Az istállók sora mindkét oldalon egy-egy patkoló kovácsműhellyel, egyenként hat tűzhellyel és kohóval (századonként egy műhely). A téglalap hátsó oldalát a zuhany- és mosóépület és a harmadik, a kis fedeles lovarda foglalta el. A háttérben állt még a fogdaépület, a markotányos épület, mely magába foglalta a legénységi konyhákat, az étkezőt, az altiszti ivószobát. Hátul állt még az ezredraktár, a szekérszín, a gyanús és beteg lovak istállója.

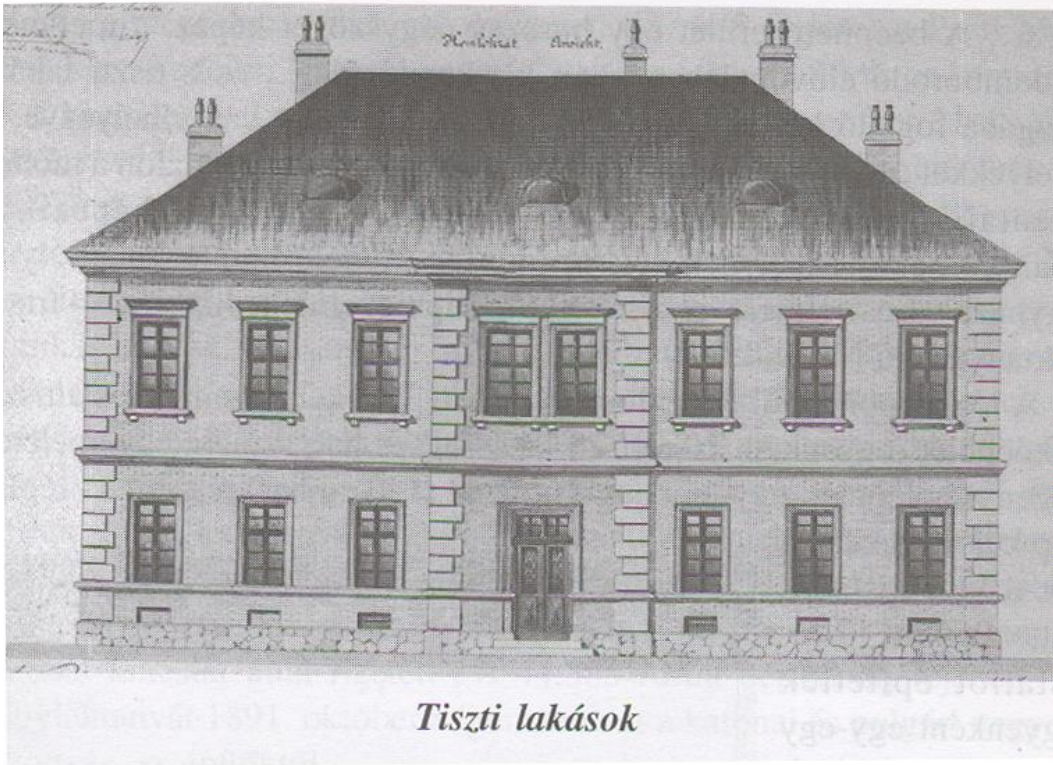
Harminckét kút látta el a laktanyatelepet friss vízzel. A trágya

eltávolítására kisvasút szolgált, mely a telep mindkét oldalán az istállók előtt futott, s bányacsilléken tolták a huszárok a trágyát a telepen kívüli trágyagödrökbe. Ezekon kívül a laktanya előtt a századok részére nyitott lovardákat, ugratókerteket is elkerítettek.⁷ A huszárok számára a városon kívül egy 312 holdas gyakorló- és löteret is kimértek.

⁶ Nyv., 1891. okt. 25., 43. szám 3. old

⁷ A laktanya és a csapatkórház tervrajzai megtalálhatók a Megyei Levéltárban a

---

városi mérnöki hivatal iratai V.B.192.VII;C. csomóban, valamint az V.B.192.IV.12-15. dobozokban.

Ebbe a kaszárnnyába vonult be ünnepélyes keretek között 1891. november 1-jén a császári és királyi 14. huszárezred Lenk Albert ezredes parancsnoksága alatt. Az ezreddel érkezett a pótkeret, a "cader" is. A hadrendi változások miatt 1894-ben a 14. huszárezredet a bukovinai Csernovicba helyezték át, helyükre a császári és királyi 10. huszárezred érkezett. Hét év múlva a 14-esek visszatértek Nyíregyházára, s ide helyezték még a gyöngyösi császári és királyi 15. huszárezred pótkeretét is. Ebben a szervezésben érte meg a két nyíregyházi huszáralakulat az I. világháború kitörését, annyi változással, hogy az egyre korszerűsödő haditechnika az utolsó békeévekben egy lovas-géppuskás osztag felállítását is kikövetelte a közös huszárezredtől.

A lovassági laktanya távlati rajza

Az új laktanya kényelmes elhelyezést biztosított a regimentnek. Egy későbbi visszaemlékezés az egyik huszárszakasz körletének berendezést az alábbiak szerint örökítette

meg: "Rövid csövű karabélyok voltak a folyosó fogására felakasztva sorban. A karabély sor alatt ragyogóan tiszta kardok csüngtek egymás mellett. Minden kard kihúzva hüvelyéből külön-külön felakasztva. Fegyver, szíjazata hajszálnyi különbség nélkül egyformán félelmes rendben és tisztán. Minden fegyver mellett kis papírtáblácskán a jelenlegi tulajdonos neve, közepen kétféjű sassal. Világos, tágas sokablakú terembe léptek. Itt is félelmes rend és tisztaság. Tizennyolc ágy sorakozott roppant egyenes sorban. A futrás zsákba tekert, kockaszegletesre összehajtott mundur tetején a fehér takaróba elrejtett csákó rózsája mellé piros posztó szorítóba szorítva ott kényeskedett a lószőrforró is. A fogason pedig meggyzínű fényes pakktarisznaya. Szénfekete parádés kötőfék, piros fényes huszárlóding két tölténytáskával felszerelve, a fogas szélén sötét kávézínű huszár köpönyeg, panganét szíjjal derékon összeszorítva, mind a tíz gombja csillogóra pucolva. Amott a szegletben firhanggal körülvevett ágy van, még egy kis fiókos asztalka is, mellette karszék. Ez a Führer úr (a szobaparancsnok) szűkebb lakosztálya.⁸

A katonai szolgálat a huszároknál egészen a II. világháborúig három éves volt, a gyalogos alapkiképzés után következett csak a lovon való harc, a lóval való bánásmód minden apró részletének elsajátítása. A kemény kiképzés előbb raj-, szakaszszinten kezdődött, majd századkötelékben folytatódott. A szolgálatot a századnál a szolgálatvezető őrmester irányította. Ő volt az első, aki a reggeli etetésre, még az ébresztő előtt felkelt, s az istállóban előkészítette az abrakot a lovak számára. Ezután sorakozott fel a legénység az abrakos kosarakkal. Ez egyébként a reggeli szemle ideje is volt, ekkor ellenőrizték, hogy tiszta istállóköpenyben áll-e elő a huszár. Az abrakolás után megittatták a lovakat, majd a lóápolás következett. A lovak szőrét úgy kellett fényesre kefélni, hogy azon egy porszem se legyen, majd kifésülték a lovak sörényét és farkát, megtisztogatták a patákat, vizes ruhával kimosták a ló fülei orrlikait, a szája széléből kitörölték az abrak maradványait. Közben néhányan a lóállásokat és az istálló folyosóját takarították.

Mire mindennel elkészültek, kezdődött a délelőtti foglalkozás. Megérkezett a század parancsnoka, s amíg a szemleútját tartotta, a lovakat felnyergelték, s közben a szakaszparancsnokok is megkapták az eligazítást. A foglalkozásokat vagy benn a kaszárnyában, vagy a gyakorlótéren tartották. Az altisztekkel és a tisztesekkel a századparancsnok, kapitány foglalkozott, a többiekkel a tisztek, az újonczakasszal az őrmester. Amíg a kapitány a tisztesekkel a lovaglást, a kardvívást, fegyverhasználatot gyakoroltatta, a tisztek az istállórendről, lóápolásról és egyéb hasznos dolgokról tartottak előadást, valamint vezették a kiképzést. Mire a

---

⁸ Kórik Gábor tiszalóki születési cs. és kir. 14-es huszár őrmester naplójából.

lovardának vége lett, elérkezett az ebéd ideje. A lovakat visszavezették az istállóba, s előbb - a régi szokás szerint, hogy első a ló! - azokat tették rendbe. Lenyergeltek, lekantároztak, lecsutakolták a jószágokat, s csak azután törődhetett magával a huszár.

Az ebéd utáni foglalkozások közül a legfontosabb az egész század részére tartott futószárazás volt. A hagyomány szerint ugyanis itt, a futószár mellett tanult meg igazán lovagolni a huszár, a lovat irányítani ugyanis a gyakorlatokon, a lovardában vagy éppen a szabad terepen előbb-utóbb úgyis megtanulta. A futószáras lovon a lovasnak semmi más dolga nem volt, csak az, hogy jól üljön a nyeregben. Hátán kereszt- befont karral ült a lovon a huszár, s így tanulta meg, hogy egyenesen, lágyan és mélyen ülje meg a lovat. Az oktató, aki a futószárral tartotta a kívánt jármódban a lovat, is elsősorban a huszárra figyelt, állandóan hallani lehetett utasításait, figyelmeztetéseit.⁹

Természetes, hogy ezt a kemény kiképzést, a szigorú, sokszor durva bánásmódot nem mindenki viselte el egyformán. Így aztán ha ritkán is, de előfordult a huszárság történetében a szökés, az öngyilkosság is.

A századszintű kiképzést, melynek keretében általában Tiszalökön úsztatási- és vízi kiképzés is szerepelt, az osztály, majd az egész ezred összekovácsolási gyakorlata zárta be, melyet általában ősszel, a nyári aratási szabadságok letelte után tartottak meg a városon kívüli nagy gyakorlótéren vagy éppen a helyőrségtől távolabbi területen.

Az I. világháború kitörése után mindkét nyíregyházi huszáralakulat azonnal a frontra indult, s részt vett 1914 nyarán-őszén a galíciai lovasfelderítésekben és a kozákokkal történt első (a világháború történetében egyben utolsó) nagy lovasrohamokban is. A kassai 5. honvéd huszárezred 1914. augusztus 15-én Sztojanovnál, a 15-ösek pedig augusztus 23-án Bucsacsnál estek át a tűzkeresztségen. A világháború öt éve alatt mindkét huszárezred szinte minden hadszíntéren megfordult: Galíciában, Volhíniában, a Pripjaty-mocsarak vidékén, Erdélyben, az olasz hadszíntéren a Piavénál. Nyíregyházán a nagylaktanyában a háború idején a 14. és a 15. huszárezred pótkerete szolgált, bevonultatva, kiképezve az újabb korosztályokat, innen küldték a csapat után. Az 5. honvéd huszárezred pótkerete Kassán tevékenykedett, hasonló feladattal, a Honvéd utcai kaszárnya egy ideig üresen állt, s a háború utolsó évében a magyar királyi 20. honvéd pótüteget helyezték el falai között. A háború végén az 5. honvéd huszárezred az olasz frontról tért haza, s november 24-én Kassán kezdte meg a leszerelést és a huszárok

---

⁹ Nagyrévi-Neppel György: Huszárok. CorvinaKiadó, Budapest 1973.54-55. o

hazabocsátását¹⁰, a császári és királyi 14. huszárezred pedig Erdélyben rakodott be, s november 14-én tért haza Nyíregyházára teljes rendben, fegyvereinek megtartásával.¹¹ Az Osztrák-Magyar Monarchia széthullása után a közös hadsereg is széteszlott, ám a 14. huszárezred tisztikara, altisztjei és a legénység önként visszamaradt része mint karhatalom tovább működött Nyíregyházán Oehm Tivadar alezredes, ezredparancsnok parancsnoksága alatt. 1919 januárjában az ezredet magyar királyi 5. honvéd huszárezreddé keresztelték át, s itt jelentkeztek a korábbi császári és királyi 3., 6., 12., 14., 15. és 16., valamint a magyar királyi 2. és 5. honvéd huszárezred további szolgálatot vállalni kívánó katonái is. Az áprilisi román támadás elől harcolva visszavonuló huszáralakulatokból 1919 decemberében Miskolcon megalakult a Duna-Tiszaközi 4. huszárezred, s a román csapatoknak a Tiszántúlról való kivonulás után, 1920. március közepén a 4. huszárezred Oehm Tivadar alezredes parancsnoksága alatt ismét elfoglalta régi laktanyáját. Ugyanakkor i volt magyar királyi munkácsi 11. és szatmári 12. honvéd gyalogezredek utódjaként alakult meg Nyíregyházán a 12. honvéd gyalogezred.

II. Nyíregyháza mint katonaváros

1920. április 12-én egy katonákból és városi tisztviselőkből álló vegyes bizottság vizsgálta felül a laktanyákat, megállapítva, hogy a megszálló román csapatok az épületeket és a berendezéseket vandál módon elpusztították. Szükségessé vált a kaszárnyák felújítása, s azután a Honvéd utcai laktanya a gyalogság, a nagylaktanya pedig a lovasság elhelyezésére szolgált. 1920 nyár elején a Honvéd utcára bevonult a 12. gyalogezred parancsnoksága és a II. zászlóalj. 1920 augusztusában azonban a debreceni katonai körletparancsnokság a magyar királyi 6. tüzérosztály törzsét, tábori tarackos és hegyi ágyús üteget is Nyíregyházára rendelte. Elhelyezésüket úgy oldották meg, hogy a nagylaktanyát hosszában elfelezték a huszárok és a tüzérek között.¹²

Az 1921. június 1-jén életbe léptetett új szervezési rendelet megszüntette a katonai körleteket, s helyettük 7 vegyesdandárt szerveztek, egyenként 2 gyalogezreddel és egy tüzérosztálllyal. A 12. gyalogezred és a 6. tüzérosztály a debreceni 6. vegyesdandár része lett, a 4. huszárezred mint köteléken kívüli alakulat a Fővezérség közvetlen alárendeltségében maradt. A

---

¹⁰ A kassai 5. honvéd huszárezred 1. világháborús történetét lásdrészlerese & á 2. számú jegyzetben megadott forrásban.

¹¹ A cs. és kir. 14. huszárezred 1. világháborús történetét részletesen feldolgozta a Hadtörténeti Múzeum Fotótárában lévő 9 nagyméretű fotóalbum szöveges része.

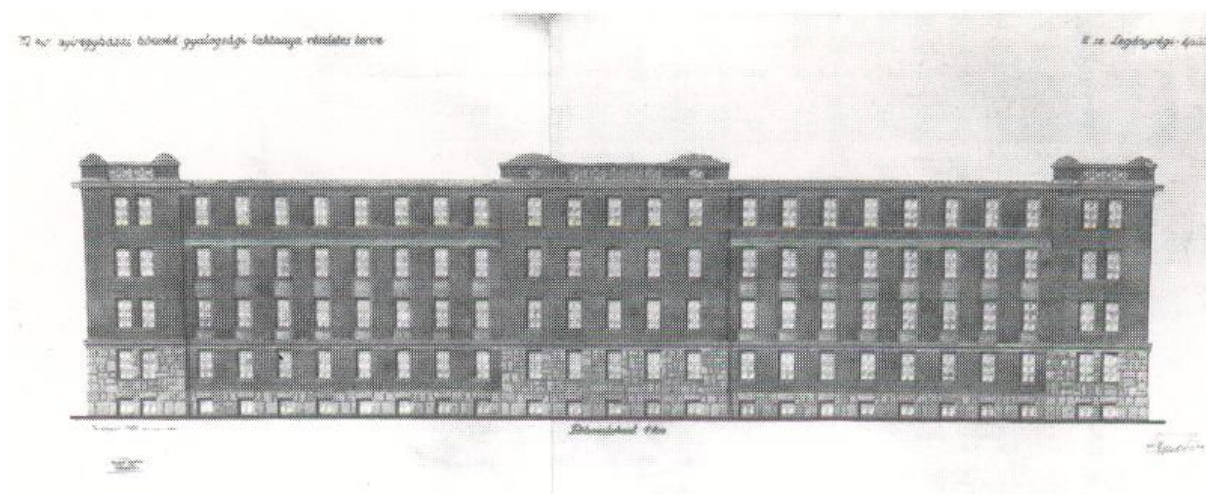
¹² SzSzBMÖL. V.B.186. III..1035/1920.

12/III. zászlóalj ekkor költözött véglegesen Nyírbátorba.¹³

Magasabb parancsnokságként az 1920-as években a 6. vegyesdandár gyalogsági parancsnoka (dandárparancsnok-helyettes) állomásozott Nyíregyházán törzsével együtt.

Az elhelyezési nehézségek, a zsúfoltság és a kaszárnyák leromlott állapota miatt a városi képviselőtestület 1926. július 30-án úgy döntött, hogy a laktanyák kezelői jogát 40 évre átadja a katonai kincstárnak, úgy, hogy azon idő alatt a katonaság bért nem fizet, viszont rendben tartja az épületeket.

A következő évben a gyalogság itteni elhelyezésére a város a Kállói út végén átadott a Honvédelmi Minisztérium részére 12 hold földterületet (és további 18 holdat gyakorlótér céljára a városon kívül). Az új laktanya épületének terveit Zachári László budapesti építészmérnökkel készítette el a Honvédelmi Minisztérium, 1929. május 3-án pedig budapesti Dávid János és a nyíregyházi Kovács Dezső építőmestere közös ajánlatát fogadták el, s így ők kapták a kivitelezés jogát 679. 242 pengős ajánlatukkal.¹⁴

A Damjanich laktanya zászlóalj épülete

A vállalkozók rögtön elkezdték a munkát. Naponta átlagban 500 munkás dolgozott az építkezésen, így 1931 végére elkészült a Damjanich János nevet viselő laktanyatelep törzsepülete, az ör- és fogdaépülete, zászlóaljépület és a melléképületek (istálló, raktárak, szekérszín).¹⁵ Ez a kaszárnya így kényelmes elhelyezést biztosított a 12. gyalogezred ezredtörzsének a 12/II.

¹³ Hadtörténelmi Levéltár, Honvédelmi Minisztérium EIn. 1921. I. - 15.000.

¹⁴ Nyv. 1929. máj. 3. 4. o.

¹⁵ A laktanya tervei szintén megtalálhatók a Megyei Levéltárban, a városi mérnöki hivatal iratai között: V.192.IV.15. dob. C, és D. csomó.

zászlóalj 3 puskás századának, valamint a 12/II. géppuskás századnak, az ezredközvetlen kocsizó géppuskás századnak, az aknavető szakasznak és az ezredzenekarnak (40 tiszt, 45 altiszt 554 tisztes és honvéd, 40 ló, valamint 11 országos jármű (szekér).

A beköltözés után a kellő átalakítások megtörténtével a 6. tüzérosztály áthurcolkodott a Honvéd utcai kaszárnyába, így a nagylaktanyában csak a huszárezred maradt.

1930. március 1-jétől a honvédség alakulatai nevet is kaptak, a 12. gyalogezred II. Rákóczi Ferenc, a 4. huszárezred Hadik András, a 6. tüzérosztály pedig Gábor Áron nevét viselte.¹⁶

1928-tól az addig Fővezérség közvetlen 4 huszárezredet 2 lovasdandárba vonták össze, s a 2. lovasdandár parancsnokságát (1. és 4. huszárezred) szintén Nyíregyházára helyezték, megfelelő törzssel együtt.

1937-ben a honvédség újabb építkezést kezdett a Damjanich laktanyában egy háromemeletes, szinteltolós zászlóaljépületet húztak fel, s ide költözött át Debrecenből a 12/I. zászlóalj, s az átszervezésekkel 1938-ra itt állomásozott az ezredközvetlen árkász-, kocsizó géppuskás- és tokajitörő ágyús század, a kerékpáros-, távbeszélő- és a lovasszakasz, valamint az ezredparancsnokság és a két zászlóalj. A huszárezredben ugyanakkor két osztályban két-két lovasszázad és egy-egy lovas-géppuskás század tartozott, ezredközvetlen alosztályként árkász- és távbeszélő század, valamint egy lovas-ágyús szakasz tartozott. A tüzérosztály törzse mellett két, egyenként négy lövegből álló üteg szerepelt 1938 őszére, a magyar királyi honvédség első jelentősebb megmozdulásának idejére Nyíregyházán a legszerényebb számítások szerint is több mint kétezer katona, nagyjából 1500 ló állomásozott, kiknek ellátása jelentős bevételt hozott az iparos és kereskedő polgárságnak és a tanyavilág gazdáinak.

A győri fegyverkezési program meghirdetése (1938. március), majd fegyverkezési egyenjogúságunk visszanyerése (Bledi konferencia, 1938. augusztus) után a magyar királyi honvédségben jelentős mennyiségi és minőségi fejlesztés indult meg, mely jelentősen befolyásolta a nyíregyházi helyőrség életét is. A nagylaktanya nyugati végében Kántor István és Sarló László budapesti építészek tervei alapján egy legénységi épületet és három istállót építettek fel az ezredközvetlen huszárüteg, valamint a dandárközvetlen kis harckocsi század és a lovas-légvédelmi gépágyús üteg részére. 1939-1940-ben a Tokaji út, a kishárdai vasút és az Ér patak által határolt háromszögben, 5 holdon a lovasdandár harckocsi zászlóalj a (két kisharckocsi és egy könnyű harckocsi század) részére építettek egy barakk-laktanyát.

---

¹⁶ Honvédségi Közlöny, 1930. márc. 1., 6. sz.

A páncélos laktanya a Tokaji úton

Szintén a lovasdandár lovas-híradó százada részére a városközpontban álló, a városi lovak és fogatok elhelyezésére szolgáló, úgynevezett Bundi épületet és istállót alakították át. A lovasdandár alárendeltségébe tartozó 3. gépvontatású könnyű tüzérosztály (3 üteg) a volt csapatkórház épületeit kapta meg a kellő átalakítás után, a 22-re átszámozott korábbi 6. tüzérosztály Debrecenből átköltöztetett 3. közepes tarackos ütege pedig szintén új laktanyába, a Kisteleki, Bánság és Szabadka utcák által határolt 2,5 katasztrális holdon Tóth Pál építőmester által 1939-ben átadott épületekbe költözött be.¹⁷

---

¹⁷ 17 E laktanyák tervei is megtalálhatók a Megyei Levéltárban a városi mérnöki hivatal iratai között: V.192.IV.15. dob.

A Bundi

A magyar katonai repülés megteremtése után a nyíregyházi repülőtéren 1940-ben egy vadászrepülő osztályparancsnokság és három repülőszázad, 1941 és 1944 között pedig egy híradókiképző osztályparancsnokság és 3 század szolgált.¹⁸

A magasabb parancsnokságok közül a 2. lovasdandár (az 1 939-es számcsere után 1. lovasdandár) parancsnokság, a Felvidék visszacsatolása után megszervezett kassai VIII. hadtestparancsnokság alárendeltségébe átsorolt 22. gyalogdandár parancsnoka állomásozott Nyíregyházán. (A 22. gyalogdandár /1942. február 12-étől könnyű hadosztály állományába a nyíregyházi 12. gyalogezred és a mozgósításkor felállított ikerezrede és a szintén helybeli 22. tábori tüzérosztály tartozott.)

Mind a 22. gyalogdandár, mind pedig az 1. lovasdandár teljes állományával részt vett a Felvidék, Kárpátalja és Észak-Erdély, valamint a Székelyföld visszacsatolásában. 1941 tavaszán a délvidéki hadműveletekben már csak az 1. lovasdandár alosztályai vettek részt, ugyanúgy mint az 1941 nyarán és őszén zajló ukrainai hadjáratban is.¹⁹

A lovasság utolsó nagy átszervezése során 1942. október 1-jével lépett hadrendbe a lovasság egyetlen seregstestje, a nyíregyházi székhellyel felállított 1. lovas (későbbi elnevezéssel

---

¹⁸ Beleznai Péter: A nyíregyházi repülőtér története 1945-ig. Jósa András Múzeum Adattára: 808-94.

¹⁹ A 4. huszárezred ukrainai harcairól lásd részletesen: A nyíregyházi huszárok hadinaplója 1941. Szerkesztette a bevezetőt és a jegyzeteket írta: Bene János. A Jósa András Múzeum Kiadványai 35. Nyíregyháza, 1993. 127 old.

huszár) hadosztályparancsnokság. Ugyanakkor a hadosztályhoz tartozó három huszárezredben is fegyverzeti, felszerelésbeli, valamint tisztii és legénységi gyarapítást léptettek életbe, a huszárezredek addigi hat lovasszázada mellé, egy-egy nehézfegyverszázadot szerveztek, s tovább erősítették az ezredközvetlen alosztályok létszámát.

A magyar királyi honvédség 1943 őszi nagy átszervezésével pedig az 1943 tavaszán a Don-kanyari katasztrófából hatalmas véres veszteséget szenvedett 12. gyalogezred feltöltésével²⁰, s a mellé rendelt kassai 21. és ungvári 24. gyalogezreddel létrehozták az ungvári 24. gyaloghadosztályt, a hadrendben előírt hadosztályközvetlen alakulatokkal, melyek közé a nyíregyházi 22. tábori tüzérsztály is tartozott.

Mind a 24. gyaloghadosztály²¹, mind pedig az lovashadosztály²² alakulatai 1944 tavaszán és nyarán elhagyták helyőrségüket és a háború utolsó két évében rendre vívták egyenlőtlen küzdelmüket Galíciában és a Pripjaty-mocsarakban, 1944 őszétől pedig az ország védelmében az előretörő szovjet csapatokkal szemben, s ebben az egyenlőtlen harcban sorra morzsolódtak fel, s estek szovjet, jobb esetben amerikai hadifogságba 1945 tavaszán. Különleges és kivételes sors jutott osztályrészül a 24. gyaloghadosztály egy töredékének (benne a 12. gyalogezred maradékának), a szemben álló szovjet parancsnoksággal az összeköttetést felvéve, előnyös megegyezést kötöttek, s 1945. április 7-én Szlovákiában Stubnyafüüdőnél letették a fegyvert. Kivételes esetként a szovjet fél is megtartotta a fegyverletétel feltételeit, a hadosztály maradékát átadták a magyar Ideiglenes Nemzeti Kormányának, s ez hadosztály lett a magva a demokratikus honvédség 5. gyaloghadosztályának.

1944 augusztusára, a nyíregyházi kaszárnyákban csak a pótkeretek maradtak, s a város 1944. október közepén elrendelt kiürítése után az épületeket lezárva a raktárkészletek és a fegyverzet jelentős részének felmálházásával áttelepültek a kijelölt dunántúli helyőrségekbe. Attól kezdve, a demokratikus honvédség 1945 tavaszi megszervezéséig nem állomásozott katonai alakulat és intézmény Nyíregyházán.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a II. világháború kitörésének idejére, a hadseregfejlesztés felgyorsításával vált igazi katonavárossá Nyíregyháza, melynek laktanyáiban,

---

²⁰ Bene János-Szabó Péter: Nyíri bakák a Donnál. A Báthori István Múzeum Kiadványai 28. Nyírbátor-Nyíregyháza, 1992. 150 old.

²¹ Bene János-Szabó Péter: Huszonnégyes honvédek _a Kárpátokban. A Jósa András Múzeum Kiadványai 42. Nyíregyháza, 1997. 175. old.

²² Szabadhegy I A Mesélő Nyíregyháza

s magasabb parancsnokságain közel négyezer tiszt és légénységi állományú katona szolgált. Katonanóta is született e városról „Messze van a nyíregyházi kaszárnya” címmel, s e nótát országszerte ismerték és énekelték.